

De com i per què biblioteca s'escriu en femení.

Primera part

Montse Argente Jiménez, Neus Lora Lillo, Marta Perpiñán Arias

RESUM: *L'article descriu l'evolució social més recent del col·lectiu femení, des del seu confinament a la llar fins a la seva participació activa en la vida pública, així com les tendències actuals d'integració i igualtat d'oportunitats en tots els àmbits socials. L'article s'estructura en dues parts, en la primera de les quals s'estudia el paper de la dona en l'àmbit de la biblioteconomia i es fa un recorregut històric pel que ha estat la seva participació en la professió. S'expliquen i s'avaluen les causes de la feminització de les tasques bibliotecàries.*

INTRODUCCIÓ

La participació del col·lectiu femení en els diversos àmbits de la societat no és una qüestió recent, sinó que, independentment de com s'hagi reconegut aquesta participació, ha estat un fet en totes les civilitzacions i cultures. No obstant això, la tendència general ha estat fer invisible la presència social de les dones en relació a la resta de la comunitat i projectar-la al marc intern de la família i de la llar.

La intenció d'aquest article no és altra que fer un recorregut per la història social més recent d'aquest col·lectiu, en base a l'anàlisi de la seva presència i participació en la professió bibliotecària i en l'àmbit de la biblioteconomia en general.

Per això, en aquesta primera part de l'article,¹ s'exposa com es van superar els condicionants culturals que silenciaven la participació social i laboral

Montse Argente Jiménez. Centre de Documentació de l'Institut Català de la Dona. Generalitat de Catalunya. margente@correu.gencat.es

Neus Lora Lillo. Gabinet Tècnic del Departament de Governació. Generalitat de Catalunya. nlora@governacio-ri.gencat.es

Marta Perpiñán Arias. Biblioteca de Fundació Emi, Institut Estudis Empresarials. mperpinnan@fundemi.com

Article rebut el març de 2001

de les dones i negaven el protagonisme d'aquestes en la vida pública, el seu accés a l'ensenyament, la cultura i en general al món laboral. Seguidament, i per fer palès que tot i que s'ha avançat en la incorporació femenina als àmbits públics de la societat, cal encara lluitar per un major reconeixement social i un millor equilibri entre homes i dones, hem fet un petit recull de quines són les tendències actuals de les polítiques públiques que es desenvolupen en els àmbits europeu, estatal i autonòmic que tenen com a objectiu que les dones assoleixin una igualtat d'oportunitats plena en relació als homes –i no sols en la teoria, sinó també en la pràctica, en qualsevol entorn, inclosa la biblioteconomia i la documentació.

DE LA LLAR A LA BIBLIOTECA: BREU APUNT HISTÒRIC D'UNA LLARGA LLUITA SOCIAL

Situació social de la dona

A finals del segle XIX, les dones no tenien més drets que els menors, els sord-muts, els analfabets o els deficients. Depenien del pare, del tutor o bé de l'espòs; havien d'anar allà on anava aquest, i el seu patrimoni personal també passava al marit, sense que aquest hagués de donar cap explicació de com el gastava. Les dones no podien exercir el dret de vot ni, molt menys, accedir a l'ensenyament secundari o a la universitat. Pel que fa a l'accés al treball, les dones de classe obrera podien realitzar diverses feines remunerades (eren planxadores, treballaven als comerços, etc.), però no passava el mateix amb les dones de classe mitjana, encara que tinguessin necessitat de treballar, perquè aquest fet les feia perdre l'estatus social.

Així doncs, la seva participació en les professions que exigien una preparació cultural va començar tard, sobretot si es té en compte que per a exercir era obligatori disposar d'un títol universitari. S'ha de recordar que a la majoria de països europeus no va ser fins ben entrat el segle XIX que la dona va començar a assistir a la Universitat; a Espanya, oficialment, les dones no hi tenen accés fins al 1910.²

Un cop les dones poden accedir a la universitat continua el rebuig social, ja que se'ls limita la matriculació en aquelles carreres considerades masculini-

1. Aquest article té una segona part, que es publicarà al número 30 d'aquesta revista, on es tracta de les biblioteques i centres de documentació sobre dones i gènere i s'analitza el paper de les dones bibliotecàries en els llocs de responsabilitat i presa de decisió.
2. La normativa legal que va reorganitzar el segon ensenyament i l'ensenyament superior l'any 1868, no limitava l'accés a les dones, perquè es donava per suposat que aquestes no hi accedirien.

nes. No es pot oblidar que les professions amb “perspectives d’atenció i cura” com l’ensenyament, l’educació en general, l’assistència sanitària i social, i també la biblioteconomia, han estat considerades professions femenines fins no fa tant de temps i han comptat des dels seus inicis amb una major presència de dones que d’homes.

D’altra banda, és també a mitjans del segle XIX quan s’inicien els primers moviments feministes, com un senyal d’efervescència de la societat industrialitzada de l’època, que s’està imposant arreu del món occidental. El feminisme proposa que el paper de les dones canviï en la societat, que aquestes suprimeixin el seu tradicional rol maternal i que es dediquin a assolir altres fites de caire social i igualment cabdals per a la col·lectivitat.

Són molts, doncs, els obstacles que, en aquesta època, impedeixen l’accés de la dona al món professional. Malgrat tot, es comencen a eliminar progressivament i la incorporació femenina al mercat laboral es converteix en un fenomen real que, no obstant això, no es produeix alhora a tots els països i societats, ni amb la mateixa força a totes les professions.

Entre algunes de les professions que es feminitzen a finals del segle XIX o començaments del xx cal citar la professió bibliotecària com a tal. Cal tenir en compte aquest aspecte en l’estudi de la història social del segle XX: la gairebé obligada condició femenina de la tasca bibliotecària, fet que marcà l’evolució dels estudis de biblioteconomia i de la mateixa professió ja en els seus inicis.

Inicis de la feminització de les tasques bibliotecàries

La tasca bibliotecària ha variat sempre en rigorosa funció del significat social que el llibre ha tingut al llarg dels segles. La figura del bibliotecari sorgeix en el Renaixement, ja que durant l’Edat mitjana, la dedicació professional als llibres és encara infrasocial i no es fa pública: està latent, secreta i confinada als convents. En les mateixes universitats no destaca aquesta ocupació: s’hi guardaven, només, els llibres d’ensenyament; el custodi dels llibres no era ningú especial. A partir del Renaixement, el llibre aconsegueix tenir un significat social important i apareix el concepte de bibliotecari entès com a *erudit i home*.

Pel que fa al món anglosaxó, va ser als Estats Units on la professió bibliotecària, entesa en el sentit modern, es va formar i va madurar més ràpidament. A mitjans del segle XIX existeix ja un col·lectiu nombrós de bibliotecaris i molt aviat, l’any 1867, es va crear a Atlanta la Young Men’s Library

Association (YMLA). Va ser un dels primers intents per consolidar la professió bibliotecària, que va culminar amb la creació de la American Library Association (ALA) el 1876. Tal i com es pot deduir del nom de la primera associació, resultava impensable que les dones poguessin integrar-se en una associació d'aquest tipus. La professió bibliotecària, acabada d'estrenar, va tenir uns inicis caracteritzats per un signe marcadament masculí.

Un bibliotecari de prestigi internacional, Melvil Dewey, un dels pares de la professió bibliotecària i defensor de la incorporació de les dones a ella, va publicar l'any 1876, en un dels primers números de l'*American library journal*, un article avui dia considerat un clàssic: "The profession",³ en el qual es referia als professionals en masculí i no feia cap al·lusió a les dones. Però el 13 de març de 1886, en el seu discurs, *Librarianship as a profession for college-bred women*, adreçat a l'Association of Collegiate Alumnae,⁴ el mateix Dewey es mostra partidari que hi hagi dones que realitzin les feines pròpies d'una biblioteca, sempre i quan tinguin la formació adient. En aquest sentit, Dewey afavorirà la matriculació femenina en la School of Library Economy de la Columbia University (Nova York), malgrat la prohibició que les dones fossin admeses en aquesta escola; aquesta serà una de les causes, entre d'altres, que provocaran la seva dimissió com a director, el 1889, i el seu trasllat a Albany, a la New York State Library School, on les dones tenien l'accés garantit.

A partir de llavors s'inicia la feminització del personal bibliotecari, de manera que el 1920 quasi el 90% del col·lectiu professional són dones.

Valoració de la situació

Cal, però, plantejar-se si aquesta feminització ha estat, a llarg termini, tan positiva com es creu. No hi ha una opinió unànime al respecte. Dee Garrison, professora d'història social a la Rutgers University de New Jersey, manifesta, en un dels millors articles sobre la posició de les dones en els inicis de la biblioteconomia, que l'elevat nombre de dones en la professió ha perpetuat el concepte de biblioteca pública com a institució cultural marginal, i, a més, ha aturat el procés de professionalització dels bibliotecaris.⁵ L'any 1923, l'in-

3. Melvil Dewey, "The profession", *American Library Journal*, núm. 1 (1876), p. 5-6.

4. Melvil Dewey, *Librarianship as a profession for college-bred women: an address delivered before the Association of Collegiate Alumnae, on March 13, 1886* (Boston: Library Bureau, 1886).

5. Dee Garrison, "The tender technicians: the feminization of public librarianship, 1876-1905". En: *The role of women in librarianship, 1876-1976: the entry, advancement and struggle for equalization in one profession* (Phoenix: Oryx Press, 1979), p. 201-221.

forme de Charles C. Williamson sobre formació bibliotecària, *Training for library service*, va relacionar la naturalesa mecànica que es donava a l'ensenyament de la biblioteconomia amb el predomini de les dones en aquest camp.

Contràriament a aquestes opinions, per a Mary Niles Maack,⁶ la contribució femenina no va ser tan negativa. Maack explica com la biblioteconomia es fa més professional alhora que les dones comencen a participar en aquest camp; tampoc no comparteix la idea que les dones bibliotecàries no tinguessin prou capacitat intel·lectual.

Segons Mª José López-Huertas i Isabel de Torres,⁷ les declaracions de Garrison i Williamson, constitueixen un important greuge a les dones. Se'ls imputen una sèrie d'estereotips femenins com ara: la manca d'iniciativa i creativitat, poca curiositat intel·lectual, absència de perspectiva professional; també se les carrega amb la responsabilitat del fet que es consolidessin sous baixos dins la professió. Contra aquestes acusacions, coincidim plenament amb els arguments de les autores esmentades, ja que:

1. Les dones han demostrat amb escreix les seves capacitats creadores en l'àmbit de la biblioteconomia, amb iniciatives de creació de biblioteques ambulants, creació de biblioteques en els centres culturals i literaris, etc.
2. En referència a la poca curiositat intel·lectual, cal dir que una de les característiques principals de les associacions de dones del segle XIX era, precisament, la seva curiositat intel·lectual i el seu ànim de superació. D'altra banda, les dones van contribuir amb els seus escrits i opinions al progrés de la professió bibliotecària, malgrat que la primera dona que es va "atrevir" a parlar públicament en una assemblea de l'ALA ho va fer bastant temps després de ser creada l'associació.
3. L'opinió sobre la falta de perspectiva professional està basada, en moltes ocasions, en l'alt percentatge de dones que deixava la feina en casar-se; aquest és, però, un fet general en l'època i afecta totes les professions.
4. Pel que fa a la consolidació dels sous baixos, no s'ha d'oblidar la possible relació d'aquest fet amb la poca importància que es donava al sector públic en l'economia dels diferents estats.

6. Mary Niles Maack, *The feminization of librarianship in France* (Lexington: Lexington Books, 1985).

7. Mª José López Huertas; Isabel de Torres Ramírez, "Presencia de la mujer en la profesión bibliotecaria", En: Encuentro Interdisciplinar de Estudios de la Mujer (1r: 1990). *La mujer en Andalucía*. (Granada: Universidad, 1990), p. 981-996.

Factors que faciliten la incorporació de la dona al mercat laboral

A Europa, la presència massiva de la dona en el món laboral va tenir lloc després de la I Guerra Mundial (1914–1918), ja que l'accés femení a la gran majoria de professions es va produir davant la carència d'homes i per poder fer front a les pèrdues econòmiques que va ocasionar el conflicte. La dona és considerada, doncs, com a mà d'obra de segona classe, i utilitzada per raons sociopolítiques i econòmiques, quan convé, en substitució de l'home.

Les raons socials que afavoreixen la incorporació de les dones a la biblioteconomia parteixen del concepte anglès de biblioteca com a servei públic i de caràcter social, enfront de la clàssica biblioteca-museu, de tradició continental, que exigia que els seus gestors o conservadors fossin erudits. La biblioteca-servei públic, proporciona una ocupació amb finalitats socials molt properes a la docència i totalment adient perquè la desenvolupi una dona. És a dir, socialment s'identificava la tasca docent amb la feina bibliotecària i, en ser considerat l'ensenyament com una feina femenina acceptada i socialment reconeguda, contribueix a que la professió bibliotecària es feminitzi ràpidament.

Primeres biblioteques de temes de gènere i d'estudis sobre la dona

Mentrestant, es comencen a crear els precedents de les actuals biblioteques especialitzades en temes de gènere, algunes d'elles encara en funcionament. Així, l'any 1926 es crea a Londres The Fawcet Library. La seva creació es deu a la iniciativa de la London Society for Women's Services; ja en els seus orígens s'hi podien trobar col·leccions importants sobre el moviment sufragista. En 1931, la periodista i editora de la revista feminista *La Fronde*, Marguerite Durand, cedeix la seva col·lecció privada a la ciutat de París amb la condició que s'integri en una biblioteca específica sobre dones: la Bibliothèque Marguerite Durand. El 1935 neix l'International Information Centre for the Women's Movement, a Amsterdam. A Barcelona, l'any 1909, es funda la Biblioteca de la Dona, avui Biblioteca Francesca Bonnemaison, que depèn de la Xarxa de Biblioteques de la Diputació de Barcelona. La seva orientació era diferent a la de les anteriors, ja que la seva finalitat era més formativa que no pas feminista; probablement sigui la primera biblioteca per a dones fundada a Europa.

Antiga Biblioteca Popular de la Dona (fotografia dels anys trenta).

Situació a Espanya

Pel que fa a Espanya, destaquen, durant el segle XIX, les escoles normals de mestresses, institucions genuïnament femenines, però a les darreries d'aquest segle les dones comencen a reivindicar els seus drets i a ocupar molts llocs de treball, sobretot en activitats comercials. Quant a l'entrada femenina en les professions liberals, fou més lenta: no va començar a tenir importància fins la segona dècada del segle XX. No obstant això, és amb l'esclat de la I Guerra Mundial que la situació canviarà, encara que les dones espanyoles no hi van intervenir com les dones dels països bel·ligerants. Van patir, però, algunes de les conseqüències d'aquest conflicte: l'augment de preus que la guerra va provocar va fer que moltes dones s'haguessin d'incorporar-se al món laboral. Un altre factor que hi va influir va ser la intensificació del desenvolupament industrial a causa de la demanda de producció requerida pels països que formaven part del conflicte.

Aquests fets són clau per a la història del feminisme al nostre país. No obstant això, no és fins l'adveniment de la Segona República que cristal·litza en la societat el paper de la dona: els canvis impulsats des de l'Administració, i no tant la lluita de les dones, fan que els anys trenta siguin un decenni d'aven-

ços per a les reivindicacions feministes. És en aquesta etapa que les primeres dones arriben al Parlament. L'any 1931 les dones espanyoles aconsegueixen el dret de vot, després d'un intens debat parlamentari. En ell van enfrontar-se dues feministes destacades del moment: Clara Campoamor, defensora del sufragi femení, i la socialista Victoria Kent, que volia posposar-lo per assolir altres objectius polítics que el seu grup parlamentari creia prioritaris per a l'èxit de la República.

Com a mostra d'algunes de les dones que desenvoluparen tasques bibliotecàries en l'Estat espanyol a començaments del segle XX, cal esmentar a Maria Moliner (1900-1981), bibliotecària intel·ligent i tenaç que formà part del reduït grup de dones universitàries a l'Espanya dels anys 20 i que va haver de fer front, primer, a la misogínia de l'època i, més tard, a la persecució franquista. Un any després de llicenciar-se en Història el 1921, ingressa en el Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, que no abandona fins la seva jubilació. Durant el temps de la República es convertí en una figura pública que va treballar en el Plan de Bibliotecas Populares i va redactar el fullet *Instrucciones para el servicio de pequeñas bibliotecas*.⁸ Per això va ser apartada del servei durant la postguerra; llavors va elaborar el *Diccionario de uso del español*, el més complet del seu gènere en la llengua castellana. Hauria pogut ser, també, la primera dona en entrar en la Real Academia Española de la Lengua, però els acadèmics, homes, no la van escollir.

Situació a Catalunya: raons per a la tria de la dona com a personal idoni per a les biblioteques

A Catalunya, les dones es dedicaven principalment a la indústria tèxtil i aviat van començar a participar en els moviments sindicals i reivindicatius. Durant l'època de la Mancomunitat, caracteritzada per la seva política modernitzadora en els àmbits polític i econòmic, comencen les reivindicacions femenines: una de les més importants va ser l'accés a l'educació. A tall d'exemple, es pot citar el cicle de conferències sobre aquest tema, realitzat l'any 1916 a l'Ateneu Barcelonès, on participaren la pedagoga Rosa Sensat i l'escriptora Carme Karr.⁹

Són molt significatius per al reconeixement de les dones catalanes els anys compresos entre 1915 i 1939. L'any 1915, Eugeni d'Ors presenta el pla ge-

8. Maria Moliner, *Instrucciones para el servicio de pequeñas bibliotecas* (Valencia: [Tip. Moderna], 1937).

9. *Educación femenina: cursillo de conferencias celebrado en el Ateneo barcelonés los días 31 de enero y 1,3,4 y 5 de febrero de 1916* (Barcelona: Librería Parera, 1916).

neral de Biblioteques Populars de la Mancomunitat de Catalunya, que seria la primera xarxa de biblioteques públiques de l'Estat espanyol. El mateix any es crea l'Escola Superior de Bibliotecàries i es defineix el perfil del personal que prestaria serveis en les biblioteques.

La creació de l'escola esmentada, així com d'altres institucions d'ensenyament femení (l'Escola d'Infermeres o l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular per a la Dona, per exemple) van ser de gran transcendència social perquè contribuirien a la incorporació de les dones al món laboral alhora que facilitaven la preparació cultural d'aquestes.

Per un costat, cal valorar les possibilitats de formació intel·lectual, professional i tècnica que es començaren a oferir a les dones, però tampoc no es poden oblidar els ínfims salaris que rebien a canvi de la seva activitat laboral, ni com foren víctimes de la discriminació social que suposava la seva assistència a centres específics que les formaven tan sols per exercir aquelles professions considerades exclusivament femenines.

A l'*Anuari de Biblioteques Populars. 1922-1923*¹⁰ es pot llegir la part del projecte que descriu les bibliotecàries i la seva formació. Se'n transcriuen les conclusions que justifiquen l'elecció de personal femení i les característiques demanades:

... "Sobre la natura d'aquest personal havem reflexionat molt. Després d'un detingut estudi de la qüestió i d'haver sospesat els avantatges i inconvenients de cada una de les solucions possibles, creiem poder presentar les conclusions següents:

1ª El personal tècnic de les Biblioteques Populars de Catalunya ha d'ésser femení. 2ª El personal tècnic de les Biblioteques Populars de Catalunya ha d'ésser especialment preparat. 3ª El personal tècnic de les Biblioteques Populars de Catalunya ha de tenir una preparació no únicament d'especialista sinó d'humanitats en general, de cultura superior, d'espiritualitat elevada, que faci que es puguin considerar les persones encarregades d'aquest servei com a veritables missioners, en els pobles, de tota mena de superioritat. 4ª El personal tècnic de les Biblioteques Populars de Catalunya, un cop terminats els seus anys de preparació, haurà de mantenir, però, una comunicació no sols a distància, sinó reforçada per la presència, reunint-se de nou aquest personal en l'objecte sobretot de renovar durant una quinzena, el contacte amb les fonts educatives que l'hauran format."

... "La primera solució, la del caràcter femení del personal, ens és aconsellada encara que no fos per altres per dues raons: la possibilitat d'obtenir així una reducció de despesa i la seguretat que a igualtat d'aquesta, així com sol·licitant personal masculí el que acudiria fóra segurament de segon ordre, sol·licitant-lo femení aquest podria ésser de primer ordre i ben triat. A més, cal no oblidar quan es tracta d'això, del caràcter de missió, d'obra d'educació

10. Catalunya. Mancomunitat. Direcció Tècnica de Biblioteques Populars, *Anuari de les Biblioteques Populars. 1922-1923* (Barcelona: Mancomunitat de Catalunya, 1923).

Antiga Biblioteca Popular de la Dona (fotografia dels anys trenta).

social que atribuïm a les Biblioteques Populars de Catalunya. En una obra així la dona és, com sabem tots, un instrument excel·lent. I també cal que tinguem en compte el caràcter atractiu, amable, de netedat i coqueteria que volem donar a les nostres instal·lacions i mantenir en elles.”

Tal i com es manifesta al llarg d'aquest text, la tria de personal femení permetia de reduir despeses: la jornada laboral femenina era més reduïda que la dels homes i, a més, no calia pagar sous molt elevats a les dones, ja que el sou només tenia per objecte col·laborar a una economia domèstica on la principal aportació provenia de l'espòs.

D'altra banda, s'afirma en el text transcrit que si es demanés personal masculí, els candidats interessats serien de segona categoria, mentre que si se sol·licitava personal femení, aquest podria ser “de primer ordre,” ben triat i aportaria “el caràcter atractiu, amable, de netedat i coqueteria que volem donar a les nostres instal·lacions.”

Les qualitats demanades al personal bibliotecari eren: abnegació, desinterès econòmic, generositat, amabilitat i, en general, totes aquelles que les dones poden desenvolupar, en tractar-se de virtuts “femenines” que s'han vingut atribuint a les dones al llarg del temps.

A més, les biblioteques obrien només a mitja jornada, a temps parcial, i la dona era una candidata idònia perquè l'horari laboral li permetria combinar les tasques de la llar amb les obligacions professionals; en canvi, per a l'home podia resultar una feina insuficient que hauria d'alternar amb una altra ocupació.

PIONERES: L'ORGULL D'UNA PROFESSIONI "FEMENINA"

Malgrat tot, al llarg de tot aquest temps la professió bibliotecària ha estat mantinguda per un nombrós aplec de dones que han aportat la seva vàlua i el seu entusiasme professional en la difusió democràtica de la cultura i el co-neixement a través de la seva feina, de vegades amb moltes dificultats. Com a mostra, volem esmentar uns quants noms, alguns d'ells poc coneguts pel gran públic, però destacats per la seva activitat professional.

Maria Concepció Torner i **Estrella Nadalmany**, les primeres bibliotecàries que es van fer càrrec de la Biblioteca de la Dona abans de la creació de l'Escola de Bibliotecàries.

Aurora Díaz Plaja (1913-), escriptora i bibliotecària. Durant la Guerra Civil també va portar llibres al front en un bibliobús. Després de la guerra va exercir com a periodista, però, sobretot, cal destacar la seva activitat en l'àmbit de la crítica literària i de la biblioteconomia; una de les seves aportacions més innovadores van ser les "guies de lectura." Molt compromesa amb la literatura infantil, és autora de llibres com *Nit de Sant Joan* o *Foc de Sant Joan*, i també de la bibliografia sobre literatura infantil *La biblioteca a l'escola*.

Rosa Leveroni (1910-1985), poeta i bibliotecària, nascuda a Barcelona, va ser deixeble de Carles Riba a l'Escola de Bibliotecàries i va treballar com a bibliotecària a la Universitat Autònoma de Barcelona fins al 1939. Després de la Guerra Civil, la depuració de funcionaris de la Generalitat va suposar-li la pèrdua de la seva plaça de bibliotecària. A partir d'aquest moment es dedica a la resistència cultural catalana enfront la repressió franquista, servint de contacte entre els intel·lectuals catalans de l'interior i els de l'exili. Va col·laborar en diferents revistes culturals com *Poesia* o *Ariel* i va publicar diversos volums de poesies com *Epigrames i cançons*, *Presència i record*. L'any 1981 va publicar el volum *Poesia*, que recollia tota la seva obra poètica i el 1982 va rebre la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya com a reconeixement a la seva obra.

Maria Serrallach (1905-1992), va treballar a la biblioteca de la Facultat de Química de la Universitat de Barcelona; dona activa i emprenedora, es-

tablí importants contactes i relacions amb les empreses del moment. L'any 1965 va ser condecorada amb l'*Encomienda, con lazo, de la Orden de Alfonso X el Sabio*.¹¹

Teresa Boada (1915-), la feina principal de la qual va estar lligada a la secció d'informació de la Biblioteca de Catalunya. També va ser professora a l'Escola de Bibliotecàries i estudià amb profunditat els sistemes d'educació professional a Bèlgica i França.

Rosa Ricart (1911-), bibliotecària a l'Institut Britànic de Barcelona. El Regne Unit la va condecorar per la seva tasca al davant de la biblioteca del British Institute de Barcelona durant l'època de la preguerra i de la Guerra Civil. Va ser la primera presidenta de l'Associació de Bibliotecàries de Catalunya.

Antonieta Cot (1910-1994), cap de la Xarxa de Biblioteques Populares de la Diputació de Barcelona durant un període difícil com va ser el de la dictadura.¹²

Teresa Rovira (1918-), bibliotecària especialista en literatura infantil i cap de la Xarxa de Biblioteques Populares de la Diputació de Barcelona. És autora, juntament amb la Carme Ribé, de *Bibliografía histórica del libro infantil en catalán*,¹³ publicat com a separata del *Boletín de la ANABAD, 1969, núm. 55 (1969, julio-diciembre)*. També amb la Carme Ribé van proposar la creació d'una biblioteca pilot al costat de l'Escola de Bibliotecàries, a conseqüència de la qual cosa van néixer les biblioteques de Sant Pau i de la Santa Creu.

Carme Ribé (1920-1991),¹⁴ nascuda a Reus; l'any 1938 ingressà a l'Escola de Bibliotecàries. Va treballar a l'empresa privada, a la Biblioteca Popular d'Olesa i a la Biblioteca de Catalunya. Des de l'any 1981 fins a la seva jubilació va ser la cap de la Biblioteca Popular de Sant Pau. Són rellevants els seus treballs bibliogràfics sobre revistes catalanes i la ja mencionada *Bibliografía histórica del libro infantil en catalán*.

Tampoc ens podem oblidar de les bibliotecàries que s'encarregaren del Servei de Biblioteques al Front durant la Guerra Civil espanyola com la **Concepció Guarro** (1908-1996) o la **Rosa Granés** (1913-), entre d'altres, que es jugaven la vida diàriament en els bibliobusos per fer arribar i distribuir els llibres per tot arreu.

11. Anna Planet. "En memòria de la Maria Serrallach", *Item*, núm. 11 (1992), p. 156-157.

12. Teresa Boada i Villalonga. "En recordança de la companya M. Antonieta Cot", *Item*, núm. 16 (1995), p. 137-138.

13. Teresa Rovira; Mª Carmen Ribé, *Bibliografía histórica del libro infantil en catalán..* ([Madrid: Asociación Nacional de Bibliotecarios, Archiveros y Arqueólogos, 1969]).

14. Assumpció Estivill, "Record de Carme Ribé (1920-1991)", *Item*, núm. 8 (1991), p. 80-82.

És per aquestes dones, pioneres que hem de tenir presents, per les professionals actuals i per les que vindran en el futur, que no cal avergonyir-se, ans al contrari, cal sentir orgull del fet que durant tant de temps aquesta professió hagi estat considerada una professió femenina.

BIBLIOGRAFIA

Cugueró i Conchello, Maria C.; Boada i Vilallonga, Maria Teresa; Allué i Blanch, Vicenç, *El Servei de Biblioteques del Front, 1936-1939*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1995. 308 p. ISBN 84-7794-420-2.

Escuela de Bibliotecarias. *Memoria que presenta la Escuela de Bibliotecarias de la Diputación Provincial de Barcelona para acompañar la solicitud de reconocimiento como Escuela Universitaria de Bibliología adscrita a la Universidad de Barcelona*. A cura de Mª Carme Illa i Munné. Barcelona, 1974. 52, 18 fulls. Exemplar a l'Arxiu de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona.

Estivill i Rius, Assumpció. *L'Escola de Bibliotecàries 1915-1939*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1992. 508 p. (Quaderns de treball; 12). ISBN 84-7794-176-9.

Galí, Alexandre. *Història de les Institucions i del moviment cultural a Catalunya: 1900-1936*. Llibre VIII, *Institucions d'ensenyament per a la dona*. Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1983. 367 p. ISBN 84-600-2928-X.

González Calbet, M. Teresa. "El surgimiento del movimiento feminista, 1900-1930". En: *El feminismo en España: dos siglos de historia*. Madrid: Pablo Iglesias, 1998. p. 51-56.

Nash, Mary. "La dona moderna al segle xx". *L'Avenç*. Núm. 112 (1988), p. 7-29.

Ortega y Gasset, José. *El libro de las misiones*. 8^a ed. Madrid: Espasa-Calpe, 1965. 162 p. (Austral ; 101. Serie verde).

The role of women in librarianship: 1876-1976: the entry, advancement, and struggle for equalization in one profession. Phoenix, AZ: Oryx Press; London: Manssell, 1979. XX-XIX. 510 p. (Neal-Schumann professional book). ISBN 0-912700-01-7.